

5. Шкраба, І. Г. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І. Г. Шкраба. – Мінск, 2008.

6. Никитевич, А. В. Словообразовательные лакуны в лексических подсистемах русского и белорусского языков // Branko Tošovic (Hg.). Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen Kroatischen und Serbischen: Lexik – Wortbildung – Phraseologie. – Wien, Münster, Berlin: LitVerlag, 2009. – S. 473–486.

В. В. Панежа

Магілёў, БРУ

САДЗЕЙНІЧАННЕ БЕЛАРУСКІМ ЗЯМЛЯЦТВАМ ЗА МЯЖОЙ
У ЗАХАВАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ І КУЛЬТУРЫ
(з вопыту работы з Новасібірскім цэнтрам беларускай культуры)

Культурная самабытнасць у эпоху глабалізацыі – з’ява надзвычай актуальная. Кожны народ імкнецца захаваць сваю культуру, традыцыі, мову. Па апошніх падліках, амаль 3,5 мільёны этнічных беларусаў жывуць за межамі сваёй радзімы. Традыцыі аўтэнтычнай культуры з’яўляюцца прадметам пастаяннай цікавасці беларускіх дыяспар у замежжы. Любоў да сваёй зямлі, свайго народа – зразумелая і натуральная з’ява для кожнага чалавека. Аднак гэта любоў не ўзнікае сама па сабе, яе трэба далікатна і ненадакучліва прывіваць, прычым з ранняга дзяцінства. Сёння большая частка эмігрантаў, якія з’язджаюць з Беларусі, не маюць глыбокай нацыянальнай і культурнай сувязі са сваёй Радзімай. Таму і паўстае пытанне захавання беларускай нацыянальнай ідэнтычнасці не толькі на Бацькаўшчыне, але і па-за яе межамі.

Патрыятызм заўсёды яднаў нашых продкаў. Любоўю да Бацькаўшчыны, Айчыны, бацькоўскай зямлі напоўнены і сэрцы сучаснікаў. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч пісаў: «Кожнае Божае стварэнне прывязваецца да роднага кута, у якім, выходзячы з мацярынскага лона, выдала першыя гукі, у якім, падтрыманае чулымі, клапатлівымі рукамі бацькоў, ставіла першыя крокі». Ніл Гілевіч таксама быў перакананы: «У глыбінях зямлі нашых душ карані...».

Знаёмыя клічуць мясціны –
Рачулкі, лясы і палі.
Заўсёды са мною часцінка
Святой беларускай зямлі.

Такімі радкамі пачынаецца кніга «В Беларусі мои родники». Яна выдадзена ў Новасібірскім цэнтры беларускай культуры. У кнізе сабраны ўспаміны прадстаўнікоў розных пакаленняў беларусаў, якія жывуць у Новасібірску і вобласці. У невялікіх аповедах адчуваецца шчырая любоў да продкаў, да гістарычнай Радзімы – Беларусі. А яшчэ, безумоўна, да мовы

сваіх бацькоў і дзядоў. Беларуская мова – галоўны фактар захавання беларускай нацыі. Беларускі пісьменнік Змітрок Бядуля пісаў: «Не саромся, беларус, гаманіць па-свойму, на роднай мове бацькоў і дзядоў сваіх. Шануй сваю мову, шануй свае песні, казкі, звычаі і ўсё роднае – гэта спадчына дзядоў і вялікі нацыянальны скарб. Толькі тады цябе будуць шанаваць, як чалавека, калі сам сябе будзеш шанаваць, калі не адкінеш свайго нацыянальнага багацця. А першы скарб нацыянальны – гэта родная мова». Якраз беларуская мова пасадзейнічала таму, каб аўтар пабываў у Новасібірску: там ёсць людзі, якім яна неабходная.

У канцы лістапада 2017 года Беларуска-Расійскі ўніверсітэт наведала дэлегацыя Новасібірскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта. Вынікам візіту стала падпісанне дакументаў аб стварэнні Міжнароднага расійска-беларускага цэнтра міжрэгіянальнага супрацоўніцтва ў галіне адукацыі, навукі і культуры. Адным з напрамкаў дзейнасці Цэнтра з'яўляецца азнаямленне грамадзян Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі з гісторыяй, культурай, традыцыямі народаў, іх дасягненнямі ў галіне эканомікі, навукі, культуры і спорту; распрацоўка і рэалізацыя праектаў, накіраваных на папулярызацыю культуры беларускага і рускага народаў; узаемадзеянне з грамадскімі аб'яднаннямі суайчыннікаў за мяжой і іх падтрымка. Заснавальнікі Цэнтра – Новасібірскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт, Беларуска-Расійскі ўніверсітэт, Новасібірскі цэнтр беларускай культуры і Сацыяльна-культурнае грамадскае аб'яднанне «Наследдзе».

Першым крокам культурнага супрацоўніцтва ў гэтым напрамку стаў семінар на тэму «Культура беларускага маўлення», праведзены выкладчыкам кафедры гуманітарных дысцыплін В. В. Панежа ў лістападзе 2017 года для прадстаўнікоў беларускіх грамадскіх аб'яднанняў і мастацкіх калектываў у Новасібірскім цэнтры беларускай культуры. На семінары прысутнічалі супрацоўнікамі Цэнтра беларускай культуры і прадстаўнікі беларускай суполкі: Анастасія Дзяменцьева, Людміла Бяляўская, Анжаліка Нясцёркіна, Марыя Мельнікава, Ганна Матвеева, Алесь Матвеева, Алесь Прылепская, Ніна Арэф'ева, цудоўны дзіцячы калектыў народнай песні «Вясёлка» і яго мастацкая кіраўніца Людміла Кашчэева, маладая сямейная пара Андрэй і Марына Лапкіны. Гэтыя людзі ў Новасібірску захоўваюць беларускую культуру, традыцыі народа, прычым для іх такія клопаты не проста захапленне, а надзённая неабходнасць. Новасібірскі ЦБК быў створаны ў 2000 годзе, ён пашырае беларускую культуру ва ўсім Сібірскім рэгіёне. А там жывуць тысячы нашых суайчыннікаў. Дзякуючы дзейнасці НЦБК на сібірскай зямлі нарадзілася больш за 50 мастацкіх калектываў. Артысты самадзейнасці выконваюць беларускія песні, танцы, ставяць тэатральныя пастаноўкі. Радуе, што моладзь і дзеці таксама цікавяцца гісторыяй і культурай продкаў, працягваюць традыцыі бацькоў.

Артысты НЦБК прымаюць удзел ва ўсіх гарадскіх і абласных святах. Ладзяцца дзіцячы фестываль-конкурс беларускай творчасці «От Полесья до Сибири несите, аисты, весну», свята «В гостях у Лявоники», фест беларускіх

мастацкіх промыслаў і рамёстваў «Есть у ремесла начало, нет у мастерства границ», фестываль-конкурс відэаролікаў «Сохраним криницу дедовских традиций». Іх галоўная мэта – далучаць сібіракоў да культурных традыцый беларусаў. Дырэктарам Цэнтра і яго духоўным настаўнікам да 2015 года, пакуль трагічна не загінула, была Ніна Кабанава. У 1977-м яна пераехала жыць у Новасібірск, але родная беларуская вёска Лазаравічы, на беразе Дняпра, вабіла і цягнула да сябе. Супрацоўнікі Цэнтра расказалі аўтару: Ніна Васільеўна не забывала пра карані, заўсёды з гонарам гаварыла, што яна беларуска, захоўвала і пашырала родную культуру ў Новасібірскай вобласці. Яна была ўпэўнена: беларусы, якія ўжо нарадзілася ў Сібіры, павінны ведаць свае родавыя карані. Калі ж Ніны Васільеўны не стала, яе справу прадоўжылі тыя, каго яна аб'яднала вакол сябе. Зараз Цэнтрам кіруе Анастасія Дзяменцьева, вучаніца Ніны Васільеўны. Дарэчы, у Анастасіі таксама ёсць беларускія карані: яе бабуля родам з Беларусі. Таму з такой любоўю і заміланнем спявае яна беларускія народныя песні: «Ой рана на Івана», «Купалінка», «Белая Русь». І сваю любоў да зямлі продкаў імкнецца перадаць іншым.

Аўтару было прыемна пачуць ад Людмілы Кашчэевай, што для тых людзей яна стала «глытком чыстага беларускага паветра». Таму ў кароткіх перапынках паміж заняткамі кожны імкнуўся падзяліцца сваімі ўспамінамі пра Беларусь. Амаль ад кожнага ўдзельніка семінара аўтар чула: «Мы ганарымся тым, што ў нас ёсць беларускія карані».

У межах супрацоўніцтва на працягу 2018–2019 гг. праведзены шэраг мерапрыемстваў, якія садзейнічаюць умацаванню сувязяў з беларускімі зямляцтвамі за мяжой.

3 красавіка 2018 г. прайшоў чарговы семінар па беларускай мове ў ДOME нацыянальных культур імя Г. Завалокіна, на якім прысутнічалі кіраўнікі творчых калектываў Чулымскага раёна разам з дырэктарам РДК г. Чулыма Алесяй Уладзіміраўнай Прылепскай. Цікаvasць да беларускай песні, беларускай культуры пашырае свае межы. На мерапрыемстве прысутнічаў магістрант Новасібірскага тэхнічнага ўніверсітэта Янкевіч Леанід. Ён мае беларускія карані: бабуля і дзядуля па лініі маці родам з Беларусі. Усіх прысутных юнак здзівіў нядрэнным валоданнем беларускай мовай. Як высветлілася, Леанід вывучае беларускую мову самастойна, нават спрабуе пісаць вершы па-беларуску, адзін з якіх адважыўся прачытаць удзельнікам семінара. У час размовы Леанід паведаў, што Беларусь для яго – натхненне, частка яго самога, а зносіны на беларускай мове надаюць сілы. Я пацікавілася: адкуль такая любоў да мовы? У адказ пачула: «Ад маёй бабулі, Бяляўскай Марыі Емяльянаўны, настаўніцы матэматыкі. Менавіта яна прывіла любоў да Беларусі і беларускай мовы».

4 красавіка прайшоў майстар-клас па беларускай мове ў Гарадскім міжнацыянальным цэнтры, удзельнікамі якога былі школьнікі г. Новасібірска, супрацоўнікі Цэнтра беларускай культуры, іх знаёмыя і сябры. Разгадаць беларускія загадкі было цікава не толькі дзецям, але і дарослым.

Наперабой хлопчыкі і дзяўчынкі чыталі беларускія скарагаворкі, невядомыя словы з дапамогай аўтара чыталіся лёгка і зразумела. Сваімі ўспамінамі пра Беларусь падзялілася Ганна Гур'еўна Матвеева, а яе ўнук Саша прачытаў вершы на беларускай мове. Сэрца гэтай цудоўнай, сціплай жанчыны навакі аддадзена малой радзіме, таму яна і прывівае любоў і павагу да беларускай мовы сваім унукам – Алесі і Сашу. Пасля семінара за круглым сталом кожны імкнуўся падзяліцца сваімі ўспамінамі пра родныя мясціны, якія так часта прыходзяць у сне, да якіх так імкнецца сэрца.

Перад семінарам прайшла фотавыстава «Беларусь: далёкая і блізкая», дзе былі прадстаўлены аўтарскія фотаздымкі старшага навуковага супрацоўніка Інстытута філасофіі і права Сібірскага аддзялення РАН (г. Новасібірск) Алены Ярохінай, зробленыя ў Мінску, Віцебску і іх ваколліцах падчас камандзіроўкі. Алена Анатолеўна падзялілася сваімі ўражаннямі пра Беларусь. «У кругавароце падзей, – падкрэсліла яна, – нязменнымі застаюцца толькі працавітасць і пачуццё гумару жыхароў гэтай цудоўнай краіны».

Арганізатары і супрацоўнікі Цэнтра стварылі добрыя ўмовы для захавання і адраджэння мовы, культуры і традыцый розных народаў. Падобныя мерапрыемствы спрыяюць духоўна-маральнаму, патрыятычнаму выхаванню дзяцей і моладзі, фарміраванню культуры міжнацыянальных зносін.

У межах міжрэгіянальнага супрацоўніцтва ў галіне адукацыі, навукі і культуры развіваюцца трывалыя сувязі паміж Беларуска-Расійскім універсітэтам і Новасібірскім дзяржаўным тэхнічным універсітэтам. На працягу 2018–2019 гг. у Новасібірскім дзяржаўным тэхнічным універсітэце прайшлі семінары на тэму «Культура беларускага маўлення» ў кантэксце славянскіх моў і славянскай культуры. Тэма мерапрыемства была вызначана сумесна з кіраўніком цэнтра міжнародных праектаў і праграм Ганнай Маратаўнай Гушчынай і дацэнтам кафедры філалогіі факультэта гуманітарнай адукацыі Святланай Уладзіміраўнай Русанавай. На семінарах прысутнічалі студэнты 1-га і 3-га курсаў, якія вывучаюць славянскую філалогію. Студэнты пазнаёміліся з актуальнымі праблемамі інтэрферэнцыі ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму, з прычынамі ўзнікнення інтэрферэм на розных узроўнях мовы, з асаблівасцямі дыялектнай мовы, з разнавіднасцю змешанага маўлення, своеасаблівым моўным гібрыдам – трасянкай.

З 1 па 5 красавіка 2019 г. у межах падпісанага пагаднення паміж Беларуска-Расійскім універсітэтам, Новасібірскім цэнтрам беларускай культуры і Новасібірскім дзяржаўным тэхнічным універсітэтам прайшлі мерапрыемствы, прымеркаваныя да Дня яднання народаў Расіі і Беларусі.

З красавіка ў навуковай бібліятэцы імя Г. П. Лышчынскага Новасібірскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта прайшоў семінар на тэму «Гавары са мной па-беларуску». Удзельнікаў семінара цікавіла ўсё: гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы, фанетычныя асаблівасці, багацце лексічнага складу, этымалогія асобных слоў, сучаснае становішча беларускай мовы і перспектывы яе развіцця і шматлікія іншыя пытанні.

4 красавіка ў Новасібірскай абласной навуковай бібліятэцы адбыўся адкрыты дыялог на тэму «Як захаваць этнічную культуру беларусаў?», што сабраў неабмяжавых да гэтай праблемы людзей, прадстаўнікоў розных сфер дзейнасці, якіх аб'яднала адно імкненне – захаванне беларускай ідэнтычнасці на тэрыторыі Сібіры. Выступаючыя аднагалосна выказвалі думку, што вялікую ролю ў рашэнні дадзенай праблемы павінна адыграць моладзь. Абмяркоўвалася пытанне, як зацікавіць моладзь захоўваць беларускую мову, а праз мову і культуру, што ў цэлым будзе спрыяць развіццю нацыянальнай самасвядомасці. У выніку абмеркавання ўдзельнікі семінара прыйшлі да высновы, што адным з напрамкаў дзейнасці павінна стаць адраджэнне знешніх бакоў традыцыйнай духоўнай і матэрыяльнай культуры, такія, як святочны касцюм, архітэктура, вясковы быт, каляндарныя святы і абрады, музыка, песні, танцы і г.д. Такім чынам, нягледзячы на ўзмацненне і паглыбленне міжнацыянальных кантактаў, этнакультурныя адрозненні будуць захоўвацца і ў будучыні.

Вынікам супрацоўніцтва стала стварэнне праекта «Далёкая малая Радзіма», які прадугледжвае распрацоўку і рэалізацыю мерапрыемстваў, накіраваных на пашырэнне культуры беларускага і рускага народаў; наладжванне ўзаемадзеяння з грамадскімі суполкамі суайчыннікаў за мяжой і іх падтрымку; сустрэчы з членамі беларускай суполкі горада Новасібірска; правядзенне навукова-практычных семінараў, лекцый, майстар-класаў, круглых сталоў, тэлемастоў, выстаў. Праект быў прадстаўлены на 18-ай Рэспубліканскай выставе навукова-метадычнай літаратуры, педагагічнага вопыту і творчасці навучэнскай моладзі. За эфектыўную ідэалагічна-выхаваўчую работу і якаснае прадстаўленне педагагічнага вопыту ўніверсітэт узнагароджаны Дыпломам II ступені.

Цікавасць да беларускай мовы, гісторыі, культуры, традыцый беларускага народа не страчвае сваёй актуальнасці і працягвае расці. Вялікі мастак Віктар Васняцоў пісаў: «Дрэжны той народ, які не памятае, не шануе і не любіць сваёй гісторыі». Вобраз малой радзімы – невялічкая пясчынка ў акіяне чалавечага сусвету, але менавіта ён дапамагае чалавеку выстаць і захаваць сваю годнасць перад тварам зменлівага лёсу. Ён – той патаемны куточак людской душы, у які не дадзена заглянуць нікому, акрамя самага чалавека. Гэта і святая любоў, і боль, і сумленне, і само жыццё. Знаёмства з культурай, гераічнай гісторыяй і традыцыямі роднага краю – аснова грамадзянска-патрыятычнага выхавання маладога пакалення. Без любові да малой радзімы не бывае любові да краіны ў цэлым.

Праца з беларускім замежжам павінна стаць адным з прыярытэтных напрамкаў сённяшняй палітыкі нашай дзяржавы. Мы не можам супрацьстаяць працоўнай міграцыі, але мы можам агульнымі намаганнямі дзяржавы і грамадскасці супрастаяць асіміляцыі, развіваць і падтрымліваць нацыянальную культуру, зрабіць так, каб нацыянальная мова беларускага народа заняла належнае месца ва ўсіх сферах жыцця. Зразумела, што без

захавання культурных каранёў, культурных традыцый асоба губляе сувязь са сваім жыццёвым асяроддзем, а нацыя губляе духоўны патэнцыял, які дазваляе ёй рухацца наперад.

Падобныя мерапрыемствы не толькі знаёмяць грамадзян Расійскай Федэрацыі з гісторыяй, культурай, традыцыямі братэрскага беларускага народа, але і садзейнічаюць папулярызацыі культуры беларускага і рускага народаў, умацаванню сувязей з грамадскімі аб'яднаннямі суайчыннікаў за мяжой, павышаюць культуру міжнацыянальных зносін.

О. Б. Переход

Брест, БрГУ им. А. С. Пушкина

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ В ПЕРИФЕРИЙНОМ ОНОМАСТИКОНЕ БРЕСТЧИНЫ (на материале прагматонимов и эргонимов)

Интерес исследователей к имени собственному, к проблемам искусственной номинации обусловлен как языковыми, так и внеязыковыми причинами. Ономастическое пространство, выполняя социальный заказ носителей языка, расширяется, новые товары, объекты и услуги получают собственные имена. Это приводит к активному развитию современного периферийного ономастикона.

Прагматонимы и эргонимы, формирующие периферийный ономастикон Брестского региона, характеризуется значительным социо- и лингвокультурным потенциалом, выявляют связь языка и культуры. В рекламных именах заключена культурно значимая информация о картине мира, взглядах, представлениях, образах, символах того или иного социума, что наглядно демонстрирует прагматонимия и эргонимия Брестчины.

Материалом исследования послужил онимический материал – эргонимы (наименования творческих коллективов и любительских объединений Барановичского, Ляховичского и Ганцевичского районов Брестской области; номинации физкультурно-оздоровительных и культурно-развлекательных учреждений Брестчины) и прагматонимы (искусственные номинации мебели, плодоовощной консервированной продукции, текстильных изделий от производителей Брестского региона). Отбор языкового материала осуществлялся методом сплошной выборки за период с 2016 по 2019 г. с официальных сайтов облисполкома и райисполкомов, сайтов предприятий и организаций, интернет-ресурсов, печатной рекламы, из электронного учебного словаря «Ономастикон Брестчины. Ч. 1: Прагматонимия: названия продовольственных товаров» [1]. Языковой материал экстраполируется на фоновые знания как самих номинаторов, так и адресатов рекламных имен о предметах и явлениях мировой и национальной культуры, которые закреплены в знаках языка и проявляются в виде смысловых ассоциаций